

ГЕОРГИОС НЕКТАРИОС ЛОИС¹
ГРЧКИ ОТВОРЕНИ УНИВЕРЗИТЕТ
ФАКУЛТЕТ ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА, ПАТРА
ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА И ВЕРСКА ПИТАЊА, ПАТРА

АЛЕКСАНДРА КОСТИЋ ТМУШИЋ: *Поейски елементи у српској хистографској књижевности*
Филозофски факултет, Косовска Мишковица,
2017, 369 стр.

Вишегодишње бављење историјом и теологијом пробудило је у мени интересовање за књижевност, поготово за ону књижевност која садржи примесе прве две наведене науке. Читајући дела старе српске књижевности, тражио сам и критике истих, те сам тако дошао и до студија Димитрија Богдановића, Ђорђа Трифуновића, Драгише Бојовића и писца ове књиге – колегинице Александре Костић Тмушић. Ово дело о коме говоримо – *Поейски елементи у српској хистографској књижевности* – објављено је пре неколико месеци. Сам наслов и оно што се налази у садржају књиге заинтриговало ме је да искажем своје виђење те студије.

Књига *Поейски елементи у српској хистографској књижевности* састоји се из три дела. У првом делу, користећи најзначајније студије из теорије књижевности, Александра Костић Тмушић указује на сложеност поимања књижевно-уметничког текста и његове структуре, при чему је посебно водила рачуна да, следећи теорију текстуалности и интертекстуалности, савремене теоријске па-

¹ georgiosnek@hotmail.com

Приказ је примљен 13. августа 2018, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 3. децембра 2018.

раметре примени на тумачењу старих српских текстова. Овакав приступ први је целовитији у српској науци. Иако је тако, аутор је успешно избегао опасност од евентуалних анахронизама, који су увек могући када се примењују савремене књижевне теорије на средњовековни текст. У овом делу књиге аутор прави јасну разлику између структуре средњовековног и савременог текста, као и односа поезије и прозе, остајући на постојећим теоријским позицијама. Преглед теоријских разматрања садржи јасне и чврсте термине, који су били неопходни како би се утемељило изучавање поетског у прозном тексту.

У другом, истраживачком делу књиге аутор се дави функцијом поджанрова, као што су молитва, похвала и плач, и посебним поетским елементима, богослужбеним песмама и песничким ритмичким целинама у српској хагиографској књижевности. Сложеност жанра српске хагиографске књижевности Костић Тмушић показује врло прегледним и систематским проучавањем и поджанрова. Приметно је ауторово настојање да открије лепоту и култивисаност српске средњовековне књижевности, да покаже њене естетичке вредности, по чему она не заостаје за савременом европском књижевношћу. Ову данашњу тврдњу Костић Тмушић настоји да актуелизује подбуђивањем већег интересовања читалаца за српску житијну књижевност. Значајно је приметити да аутор нема претензија да да коначне одговоре на проблем који није још увек у потпуности истражен и решен, већ како сама наглашава, она се наставља на истраживања својих претходника (Д. Богдановића, А. Наумова, Д. Бојовића, Љ. Јухас-Георгиевске). Отварајући многе проблеме, књига је понела оно што је нужно за овакву врсту дела, а то је подстицај будућим генерацијама истраживача.

Аутор је у српским житијима, која су писали Свети Сава, Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије, архиепископ Данило Други, Данилов ученик, Григорије Цамблак, Константин Филозоф и Пајсије Јањевац, успео да идентификује, анализира и протумачи поетске елементе. Када је у питању функционалност и рецепција молитве у књижевној уметности, А. Костић Тмушић говори да је она нарочито допринела популарности и дуговеконости црквене књижевности и њеном утицају на духовни живот православних читалаца током минулих векова. То се односи, како на молитву као самостални духовни чин тако и на њено присуство у структури других жанрова, нарочито житија. У њима је она верно сачувана, јер веома често представља суштин-

ски градивни елемент текста. Захваљујући снази и лепоти моли-тве, дело средњовековног писца богатије је и садржајније и оно доприноси успостављању чвршћег контакта са читаоцем.

Жанр похвале користе, како запажа А. Костић Тмушић, готово сви српски средњовековни писци. Када је у саставу житија, похвала је у функцији поджанра. Српски средњовековни писци ве-ома често у житије уграђују и дуже похвале, које могу постојати и као засебне целине. Оно што је веома битно, али није добро, је-сте да се похвали у данашњим истраживањима не додељује ме-сто какво заслужује. Колегиница Костић Тмушић наглашава да је плач као жанр запостављен. Најчешће има функцију поджанра у житију или похвалном слову. И када има функцију жанра, а и када има функцију поджанра, плач се одликује стилским сред-ствима као што су реторско питање, анафора или парадокс.

Посебно је значајно то што су идентификоване богослужбене песме и појашњена њихова функција у делу, будући да целовити-јег рада о овоме у српској медиавистици није било. Овим је аутор показао то да је српски средњовековни писац веома добро позна-вао литургику и вешто је инкорпорирао у свом делу. Тек се у но-вије време појављују извесна занимања и за ову, изузетно важну, област уметности речи (В. Влаховић, Д. Глумац, С. Станојевић, С. Радојчић, М. Кашанин, В. Попа, М. Павловић, Д. Богдановић, Ђ. Трифуновић, А. Наумов, Д. Бојовић, Т. Суботин Голубовић, С. Томин, И. Шпадиер). Литургијско или црквено песништво је-дан је велики молитвослов, богат и садржајан. Црквена песма сродна је молитви, с тим што се од ње разликује формом, одно-сно већим присуством осећања у својој структури; вишеслојно-шћу поетске грађе и тематском вишезначношћу. Поред пробле-ма које су за собом носиле богослужбене песме, колегиница Ко-стић Тмушић наишла је на још веће проблеме, можда, када се ухватила у коштац са идентификацијом песничких ритмичких целина. Потребно је било да, са једне стране, изучи и разуме мелодију старих српских писаца и, када је реч и звук поистоветила, тада је схватила како је настајало њихово поетско остварење. С друге стране, како би идентификовала и издвојила песничке ритмичке целине, требало је да води рачуна о звуку и ритмичкој структури реченице, као и о језичко-књижевној грађи, која у себи садржи акценатске целине и стилске завршетке. Једна од највећих потешкоћа приликом проналажења и идентификовања песничких ритмичких целина управо је вишевековно растојање које је присутно. Вишевековно растојање удаљило је аутора од

правог звука старе српске књижевности. Поред тога, морала је да обрати пажњу на то да ритам реченице посматра у склопу саме материје и да управо мелодија и ритам изничу из песниковог мишљења и осећања.

У трећем делу књиге А. Костић Тмушић говори о стилу у старој српској књижевности, осврћући се на стил и у сродним средњовековним књижевностима; дугарској и руској. Осврт на стил средњовековних аутора у функцији је препознавања и издвајања оних стилских средстава и поступака, који постају посебно обележје анализираних поетских елемената. Закључак је да је средњовековни аутор користио симболе, алитераације, асонанце и ритмички усклађене речи, како би нарација била обогаћена песничким сликама, емоцијама и експресивношћу израза.

Примењено је више методолошких поступака, како код теоријских разматрања тако и код изучавања житија од Светог Саве до патријарха Пајсија (анализа, дескрипција, компарација, синтеза и апстраховање закључака), што је и одговарало сложености теме. Жанрвско и типолошко разврставање допринели су прегледности књиге и представљају највећи део оригиналности аутора у овој књизи.

Овом књигом добили смо јасну слику поетског слоја у прозном тексту, чиме је дат и посебан допринос у сагледавању поетике житија, али и поетике целокупне српске средњовековне књижевности. Захваљујући овој књизи, данас нам је много јаснији однос макрожанра и поджанра, однос поезије и прозе у средњем веку, као и утицај богослужбених елемената у небогослужбеним текстовима.

Књига А. Костић Тмушић има сва три битна атрибута за овакву врсту књижевних студија: нуди велики скуп знања, има транспарентно и доследно спроведене методолошке поступке и садржи оригиналност.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).